

УДК 330.1:165.412

КОРЧЕВА Вікторія, аспірант Одеського національного університету
ім. І.І. Мечникова

КОНЦЕПЦІЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ

Розглянуто сучасну економічну проблему невизначеності економічного розвитку як основну концепцію, що є базою конфронтуючих економічних теорій. Проаналізовано поняття "невизначеність", його відмінність від понять "ризик" та "неясність". Здійснено порівняння різних поглядів на поняття невизначеності, аналіз класифікацій її типів та надано рекомендації щодо єдиного вектора розуміння невизначеності економічного розвитку як сучасної теоретичної проблеми.

Ключові слова: невизначеність, ергодичність, економічна політика, ризик, неясність.

Корчевая В. Концепция неопределенности в экономической науке. Рассмотрена современная экономическая проблема неопределенности экономического развития как основная концепция, являющаяся базой конфликтующих экономических теорий. Проанализировано понятие "неопределенность", его отличие от понятий "риск" и "неясность". Проведено сравнение различных взглядов на понятие неопределенности, представлен анализ классификаций ее типов и даны рекомендации относительно единого вектора понимания неопределенности экономического развития как современной теоретической проблемы.

Ключевые слова: неопределенность, эргодичность, экономическая политика, риск, неясность.

Постановка проблеми. Основні класичні та сучасні економічні теорії: кейнсіанська школа, монетаризм, посткейнсіанська, неокласична та неоінституційна вважають більш ефективною або грошово-кредитну економічну політику, або бюджетно-податкову. Наразі сучасні політики використовують інструменти обох політик, але нові кризи та непередбачувані ситуації актуалізували питання щодо впливу невизначеності майбутнього на економічні результати сьогодення. Концепція невизначеності, що або приймається (за кейнсіанською, посткейнсіанською та неоінституційною економічними теоріями), або не приймається (у монетаристів та представників неокласичної школи), є наразі основним дискусійним питанням, адже прийняття концепції невизначеності та неергодичності економічної системи пояснює необхідність державного регулювання економічних процесів та важливість удосконалення моделей економічної політики. Неприйняття концепції невизначеності та ергодичний погляд на економічну дійсність, навпа-

ки, відстоює шлях саморегулювання ринку, скасування інституту держави як активного економічного суб'єкта та можливість повного контролю над майбутніми економічними подіями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційну базу дослідження представлено науковими працями зарубіжних та українських науковців. Основоположником теорії невизначеності є Дж. Кейнс [1], який сформулював визначення цієї концепції. Вагомий вклад у теорію невизначеності внесли Ф. Найт [2] та Л. Мізес [3], які розглядали невизначеність епістемологічно, започаткували поняття "неясність", відокремили категорії "невизначеність" та "ризик". Зарубіжні вчені С. Фунтовиць, Ж. Рейвець [4], Х. Ріша [5] запропонували класифікації типів невизначеності. Також слід відзначити доробки І. Розмаїнського [6], Ю. Ольсевіча [7] та В. Черкасова [8], що систематизували поняття невизначеності у посткейнсіанській школі та досліджували проблему у контексті світової фінансової кризи. Невизначеність як економічну категорію також вивчають вітчизняні науковці О. Воскресенська [9], І. Якош [10]. Український економіст О. Грабчук [11] приділяє особливу увагу практичній складовій категорії невизначеності стосовно національного економічного розвитку.

Основною метою статті є повне розкриття концепції "невизначеність" економічного розвитку для розв'язання конфлікту між основними напрямками економічної теорії для подальшої розробки та удосконалення методологічної бази інструментів економічної політики.

Матеріали та методи. У дослідженні використано матеріали наукових праць (16 джерел з матеріалами досліджень). Застосовано методи: порівняльного аналізу – для зіставлення різних поглядів на сутність категорії "невизначеність" та способи її усунення, порівняння підходів до класифікації типів економічної невизначеності; абстракції – для розроблення двох сценаріїв державної поведінки в умовах економічної невизначеності; історичний – при дослідженні поглядів на поняття "невизначеність" та "ризик", розуміння їх ролі в економічній теорії.

Результати дослідження. Найважливішим припущенням, що становить основу конфронтуючих економічних течій, є прийняття (або неприйняття) концепції невизначеності економічного розвитку. Саме поняття невизначеності майбутнього економічного розвитку тісно пов'язане з філософською проблемою індукційного методу Д. Юма. Згідно з цієї позицією, хоча ми часто застосовуємо індукцію як метод пізнання, немає ніяких раціональних передумов її використання. Сам метод, з точки зору невизначеності, передбачає використання кінцевої кількості спостережень для створення загального висновку. Найбільш розповсюдженою формою є застосування даних останніх спостережуваних подій з метою виведення загального висновку про події у майбутньому.

Першим економістом, що ґрунтовно розкрив сутність та важливість невизначеності майбутнього при плануванні соціально-економічних заходів, був Дж. Кейнс [1]. На його думку, невизначеність є "межею між тим, що відомо напевно, та тим, що відомо ймовірно" [1, с. 16]. У своїй "Загальній теорії зайнятості, проценту та грошей" Дж. Кейнс трактує невизначеність як "події, що не мають наукової бази для обчислення ймовірності їх настання, але потребують від нас певних дій щодо їх усунення" [1, с. 58]. Згідно з цими уявленнями кейнсіанці виходять з принципу історичного часу, де минуле є незворотним, а майбутнє невизначене. Тобто кейнсіанську теорію треба трактувати не як статичну теорію "рівноваги з неповною зайнятістю", а як динамічну "макроекономічну теорію пристосування до порушення економічної рівноваги" [7].

Трактат Дж. Кейнса у контексті розвитку ідей невизначеності був спробою відповісти на проблему індукції Д. Юма. У цьому сенсі Кейнс обґрунтував свою думку про те, що індукція може бути виправдана шляхом співвідношення ймовірностей, та запропонував розмежувати категорії невизначеності та ризику. Так, якщо ризик передбачає можливість кількісного визначення ймовірності у вигляді певних результатів, то фундаментальна невизначеність таку можливість заперечує.

Майбутнє економічного розвитку за теорією Дж. Кейнса, не тільки невизначене, але й непізнане, так як більша частина інформації щодо цього майбутнього ще не створена [1]. Таким чином, люди онтологічно не можуть отримати необхідну інформацію та, відповідно, не можуть обчислити ані оцінки ймовірності кожного можливого результату майбутнього, ані кількість таких результатів. Це пояснює те, що, на відміну від ризику, невизначеність не може бути виражена як число чи вектор. Таке розуміння природи невизначеності зумовлює неможливість повного ринкового саморегулювання через низку причин, а саме: непізнаність майбутнього; нестійкість реакцій інвесторів до шоків в умовах невизначеності; схильність ринку до монополізації та дії політики профспілок, що призводить до негнучких цін та заробітних плат, обмеженість технічних та природних можливостей для інвестування та одночасне зростання схильності населення до заощаджень.

Кейнсіанська концепція щодо невизначеності економічного розвитку технічно називається концепцією неергодичної стохастичної системи. Під терміном "ергодичність" розуміють таку ситуацію, коли минуле, теперішнє та майбутнє можна описати за допомогою однієї функції ймовірнісних розподілень. Світ Дж. Кейнса був неергодичним у тому сенсі, що минуле є незворотним, а майбутнє – невизначеним та непізнаним. Таким чином, через невизначеність майбутнього та мінливість суб'єктивних уподобань Кейнс дійшов висновку про неможливість

справжньої раціональності очікувань: очікування є суб'єктивними, а інвестиційні рішення – нераціональними.

На відміну від кейнсіанського, монетарний підхід припускає ергодичний характер економічної системи, тобто такий, "що належить до ймовірності того, що деякий стан може повторюватися, особливо з нульовою ймовірністю того, що деякий стан не повториться ніколи" [7, с. 59]. Тобто погляд монетаристів базується на тому, що майбутнє є пізнаваним за допомогою теорії ймовірності, а середні показники у майбутньому не істотно відхилятимуться від теперішніх. Вони вважають, що в умовах невизначеності гроші виступають як сполучний ланцюг між сучасним та майбутнім станами економіки (таблиця).

Таблиця

Розуміння невизначеності класиками економічної теорії *

Підхід	Дж. Кейнс	Ф. Найт	Л. Мізес
Трактування природи невизначеності	Майбутнє не підлягає пізнанню, так як частина інформації не створена	Невизначеність означає відсутність розподілення ймовірностей та відповідних результатів	Невизначеність існує як наслідок обмеженості людських можливостей
Економічні наслідки невизначеності	Невизначеність призводить до збільшення циклічних хвиль	Виникнення інститутів, що зменшують ризики від невизначеності, можливість отримання прибутків	Невизначеність дозволяє людині мати вільний вибір, що є передумовою новаторства та прогресу
Необхідність усунення невизначеності	Невизначеність є злом для економіки та підлягає усуненню	Невизначеність не треба усувати: вона є умовою отримання прибутків	Невизначеність не треба усувати: вона є умовою існування свободи вибору людини

* Складено автором на основі [1–3]

На відміну від Дж. Кейнса, який вбачав у невизначеності онтологічну природу, Л. Мізес обґрунтовував категорію невизначеності через обмеженість людських можливостей, що не дозволяє встановити необхідні закони та створює ситуації ніби випадкових подій.

У праці "Людська діяльність" Л. Мізес зазначає: "Ми можемо уявити, що результати усіх подій та змін зумовлені вічними незмінними законами, які керують становленням та розвитком усього Всесвіту. Ми можемо вважати усі необхідні зв'язки та взаємозалежність явищ, тобто їх причинно-наслідковий зв'язок, фундаментальним та висхідним фактом. Ми можемо повністю відкинути поняття невизначеної події. Але як би там не було, фактом залишається те, що від

діючої людини майбутнє приховане. Як би майбутнє було б відоме людині, то вона б не стояла перед вибором та не діяла би" [3, с. 101]. Таким чином, за Л. Мізесом, невизначеність – основна умова існування свободи вибору.

Невизначеність Ф. Найт, як і Л. Мізес, розумів в епістемологічному сенсі [2]. Він вважав, що світом керують загальні закони, але, враховуючи людські пізнавальні можливості, питання про істинність цього твердження не має практичного сенсу. "Фактично ми діємо на підставі своїх думок, що можуть бути обґрунтовані більшою чи меншою мірою та становити більшу чи меншу цінність; ми не перебуваємо у повному невіданні, але не маємо повної та досконалої інформації, володіючи лише частковими знаннями" [2, с. 195].

Сам термін "невизначеність" Ф. Найт трактує як "недостатню обізнаність та необхідність діяти, спираючись не на власний розсуд, а на конкретні знання" [2]. Він також розмежовує поняття ризику та невизначеності, тобто визначає ризик як стан, в якому існує можливість отримати розподіл ймовірностей результатів таким чином, щоб застрахувати їх, а невизначеність як стан, у якому такого розподілу можливостей не існує. Згодом категорію невизначеності стали отожднювати з визначенням Ф. Найта поняття ризику, а останній пов'язали з поняттям "неоднозначності". Категорії неоднозначності та непізнаності господарського механізму у подальшому отримали розвиток у концепціях "розширеного порядку" та "організаційної складності" Ф. Хайека та інших економістів.

У сучасній економічній теорії існують різні трактування невизначеності. Так, В. Черкасов розуміє цю категорію як "постійну мінливість умов, швидко та гнучку переорієнтацію виробництва, мінливість ринку взагалі" [8, с. 241]. Г. Цельмер підкреслює, що "невизначеність як об'єктивна форма існування реального навколишнього світу обумовлена, з одного боку, об'єктивним існуванням ймовірності, з іншого, – неповнотою кожного акту відображення реальних подій в людській свідомості" [12, с. 242]. Тобто невизначеність втілюється у різноманітті перетворень можливостей у дійсність та існуванні множини станів, у яких об'єкт, що розглядається у динаміці, може знаходитись у майбутньому.

Генерація кейнсіанського та монетарного підходів до включення (або виключення) ідей невизначеності у модель економічного розвитку обумовила виокремлення двох основних типів невизначеності: фундаментальної та неясності. За неясності майбутнє невизначене, але може бути пізнане. Кожний окремий господарюючий суб'єкт, включаючи державу, майже нічого не знає про знання, переваги та очікування інших господарюючих суб'єктів. Але ринок у цілому збирає цю інфор-

мацію та генерує правильні рішення. Тому проведення політики урядом не є необхідністю, а ринок самостійно здатен регулювати економічну систему. Тобто монетарний підхід до невизначеності припускає існування тільки неясності, причому неясність чітко означена у коротко-, а не у довгостроковому періоді. Це обумовлюється не тільки економічними, але й психологічними факторами, що зводить невизначеність до ризику.

Фундаментальна невизначеність означає не тільки відсутність знань про майбутнє, але й його непізнаваність, що пов'язано з відсутністю частини створеної для цього інформації. Таким чином, між теперішнім, минулим та майбутнім виникають фундаментальні онтологічні відмінності. У свою чергу, такий погляд на розвиток економічної системи передбачає схильність до криз, безробіття, циклів та в цілому макроекономічної нестабільності. А це потребує державного втручання та проведення стабілізаційної політики.

А. Стирлінг [13] запропонував класифікувати невизначеність та ризик за "проблематичністю" та "непроблематичністю" (рис. 1). Він поєднав класифікацію Ф. Найта та власну, що утворило чотири варіанти, кутовим з яких є такий, що піддається кількісному вимірюванню та є непроблематичним, тобто "традиційним ризиком", що вирішується типовим статистичним аналізом (зокрема методами Монте-Карло та витрат-прибутків). Елементами звичайного ризику, за А. Стирлінгом, є дія звичайних лінійних систем, контрольовані умови, такі очікувані події, як відомі епідемії та стихійні лиха у межах контрольованої норми та технічні помилки.

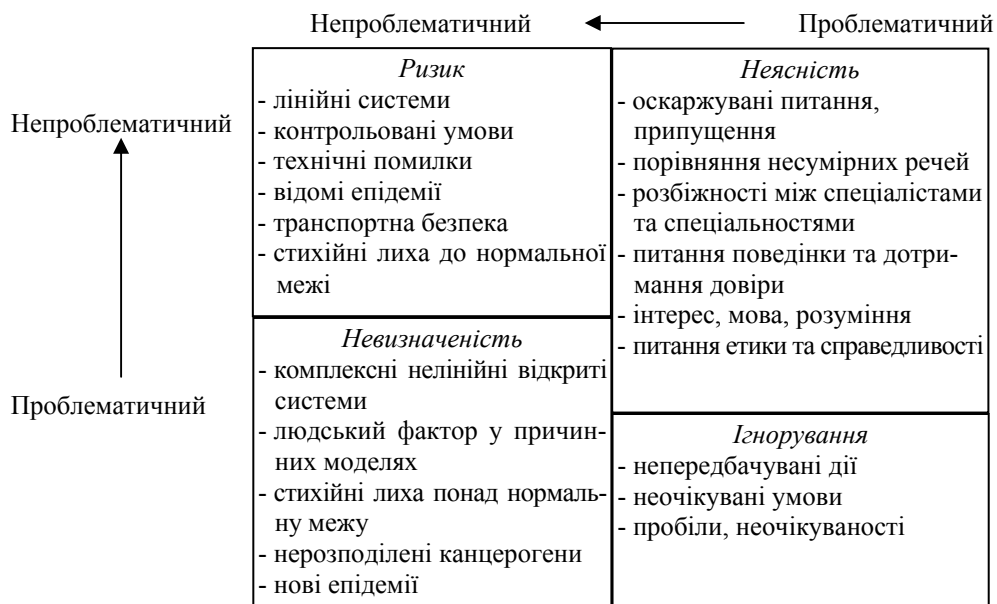

Рис. 1. Розуміння невизначеності та ризику за А. Стирлінгом [13]

Варіанти, що мають місце у перехрещенні категорій пізнаваності та проблематичності, вчений назвав "неясністю". Неясність, на думку науковця, включає різноманітні розбіжності у думках вчених та спеціалістів, порівняння несумірних речей, основні питання довіри та поведінки, етики та справедливості, дискусії, що виникають на тлі різного розуміння, інтересів та мови.

Ризики, де навпаки, результати є проблематичними, але ймовірність не може бути розрахована, мають назву "невизначеність". До таких віднесено комплексні нелінійні відкриті системи, непередбачувані епідемії та стихійні лиха, наявність людського фактору у моделях тощо. Ймовірність настання таких факторів розрахувати складно, але усі зазначені події не є повністю неочікуваними, адже вже мали місце в історії. А результати, що є проблематичними та неможливими до розрахунку ймовірності, – це "ігнорування". До них А. Стирлінг відніс неочікувані умови, непередбачувані події, пробіли у знаннях. Результати "ігнорування", на відміну від невизначеності, містять параметри, що є повністю невідомими, а можливість настання певних подій є повністю непередбачуваною. Таким чином, у А. Стирлінга найнижчою межею невизначеності є ризик, а найвищою – ігнорування.

Дослідники С. Фунтовиць та Ж. Рейвець [4] запропонували визначати ризик як ступінь невизначеності та впливу. За їх шкалою (рис. 2), ризики з низьким ступенем невизначеності та впливу на економічну реальність є традиційними, що піддаються виміру ризиків математичними інструментами. Ризики з середнім і високим ступенями невизначеності та впливу є такими, що повинні обговорюватися у колі професіональних експертів. Їх рішення та методи відрізняються наявністю творчого підходу, орієнтацією на минуле та урахуванням можливості непередбачених подій у майбутньому.

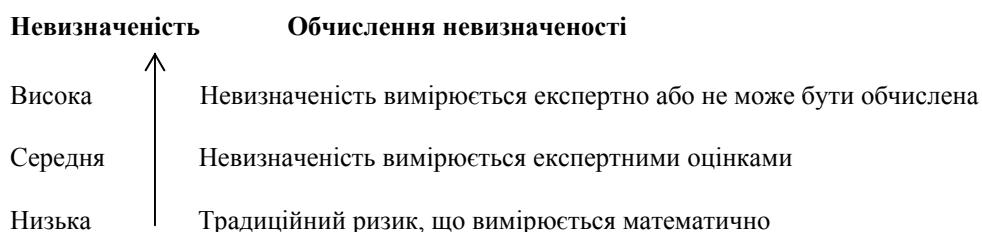

Рис. 2. Шкала невизначеності С. Фунтовиця та Ж. Рейвця
(складено автором за [4])

Подібну шкалу невизначеності також використовують О. Ренн та А. Клинке [4], при цьому їх концепція є більш детальною, де важлива роль надається потенційному впливу такої невизначеності на економічні результати країни, відрізняючись дрібністю у побудуванні влас-

ної карти невизначеності та важливою роллю потенційного впливу такої невизначеності на економічні результати країни.

Шкала невизначеності X . Ріша передбачає чотири основних рівні [5].

Перший – невизначеність відносно вихідного результату. При цьому модель та параметри є відомими, тобто можна математично обчислити результат з визначеною ймовірністю p . Прикладом може бути класична гра у кістки.

Другий – невизначеність відносно параметрів: модель є відомою, але невідомі параметри. Після того, як параметри зафіксовані, модель може спрогнозувати результат з певною ймовірністю p . Прикладом є звичайна відсутність емпіричної інформації, знаходження якої може виправити невизначеність параметрів.

Третій – невизначеність відносно моделі. Як правило, моделі значно спрощують картину реального світу, що породжує невизначеність моделі та різноманіття способів моделювання однієї ситуації.

Четвертий – невизначеність відносно невизначеності. Вчений пояснює цей рівень наявністю таких невизначеностей, про які ми через обмеженість наших здібностей не знаємо або не можемо знати.

Еволюція поглядів на проблему невизначеності обумовила психологічний напрям у дослідженні її сутності, зокрема у вигляді концепції А. Грінспера [14]: чим меншим є прогнозований період часу, тим вищим є ступінь невизначеності, оскільки у короткостроковому періоді поведінка ринкових суб'єктів залежить від індивідуальних особливостей та нестійкої психологічної реакції останніх, тоді як у довгостроковому – мають місце рівноважні сили попиту та пропозиції. Позиція А. Грінспера щодо здатності ринку до довгострокової рівноваги та саморегулювання означає фактичне ототожнювання категорій "ризик" та "невизначеність", що властиве неокласичному підходу. Таке уявлення відносно того, що невизначеність ринку ототожнюється з короткостроковою нестійкістю, а у довгостроковій перспективі ринок здатен існувати на засадах саморегулювання, означає, що, з точки зору представників неокласичної школи, невизначеність виникає на ринку тільки через дії непослідовної економічної політики держави. Так, Р. Лукас повністю заперечував поняття ринкової невизначеності у своїй теорії раціональних очікувань, згідно з якою суб'єкти ринку приймають раціональні рішення, ґрунтуючись на повному розумінні системи ринку як механізму досконалої конкуренції [15].

Окремо розглянемо питання ергодичності та неергодичності економічних систем у контексті розвитку теорії невизначеності. Неергодичність означає принципову непередбачуваність історичних процесів через відсутність повторюваності та регулярності. Ергодична концепція підходу до економічної теорії передбачає використання дедуктивного аксіоматичного логічного аналізу та математичних методів

економістами, що посилює роль теорії ефективних ринків, загальної рівноваги Вальраса тощо, та пропонує розгляд цих моделей у світі реального буття. Відповідно суб'єкти економіки мають точну інформацію щодо майбутніх подій та можливість для раціонального та ефективного формування рішень сьогодні. У відповідь на ці твердження Кейнс запропонував більш загальну теорію, що базується на використанні меншої кількості обмежень, включаючи обмеження ергодичної аксіоми світосприйняття. Його теорія ґрунтується на картині реального світу та емпіричних перевірках гіпотез, на відміну від класичної економічної теорії, яка, за порівнянням Кейнса, є теорією "евклідових геометрів у неевклідовій системі світу" [1].

З точки зору математики, ергодичність – корисне явище, що дозволяє спростити багато процесів, але вона не є виключною вимогою. Крім цього, нединамічні системи є більш цікавими для математиків. Тобто, якщо економічна наука буде вирішувати складні питання, вона не повинна обмежуватись тільки ергодичними системами, а навпаки, стимулювати розвиток математики та інших наук, як це насправді має місце в історії науки.

У питаннях розробки теорії невизначеності економічного розвитку Р. Лукас наполягає на тому, що нереальні ергодичні допущення є єдиними методами науковості економіки: "прогрес в економічному мисленні означає виникнення все більш та більш абстрактних аналогових моделей, а не навпаки – покращання опису реального світу" [15, с. 276]. Такі припущення роблять проблему легшою та реально спроможною до вирішення.

Традиційно політика в умовах невизначеності може розвиватися за двома сценаріями. Першим та найпоширенішим з таких сценаріїв є принцип ігнорування, тобто майбутній світ уявляється структурно незмінним (чи несуттєво змінним) порівняно з теперішнім. Цей сценарій відстоював В. Брейнард [16], згідно з дослідженнями якого політики повинні діяти обережно, прагнучи мінімізувати соціальні втрати. В умовах невизначеності інструменти стабілізаційної політики повинні обиратися так саме, як при повній визначеності. Оскільки державні органи не можуть передбачити такі збурення, вони повинні реагувати на них після їх виявлення, а не заздалегідь при виборі інструментів.

Другий шлях базується на достатньо точному прогнозуванні майбутнього. Так, в Україні для досягнення цієї мети Національний банк, розробляючи свою грошово-кредитну політику, використовує Квартальну прогнозну модель (КПМ). Ця модель дозволяє робити досить точні коротко- та середньострокові прогнози і, таким чином, аналізувати наслідки екзогенних шоків та політичних рішень. Для отримання оцінок розривів у моделі застосовується багатомірний фільтр Кальмана, що базується на структурі КПМ. Втім, виділяють низку

недоліків цієї моделі, серед яких основними є високий рівень агрегованості, відсутність стокових змінних, мікроекономічної інтерпретації дій та очікувань економічних агентів. Іншою проблемою сценарію прогнозування є те, що при помилках у прогнозних оцінках втрати від проведення такої політики можуть бути більшими, ніж при дотриманні позиції ігнорування.

Таким чином, наразі не існує єдиної позиції оптимальної політики, що здатна мінімізувати суспільні втрати в умовах невизначеності. Найкращою може бути лише адаптивна політика, яка здійснює необхідні у майбутньому заходи та реагує на зрушення в економіці після їх визначення.

Невизначеність економічного розвитку пов'язана, насамперед, з тим, що кожна національна економіка проходить свій шлях розвитку, має свою модель економічної системи. В Україні донині не існує єдиної концепції впливу невизначеності на економічне зростання, проте в економічній політиці використовуються обидва сценарії політичної поведінки в умовах невизначеності. Розробка монетарних інструментів супроводжується прийняттям більш обережних рішень, використанням економетричних моделей і застосуванням ймовірного розподілення, підбором функції реакції монетарної політики, зіставленням та аналізом інформації, отриманої з різних джерел, підвищеною увагою до визначення неспостережних величин, збільшенням прозорості у заходах монетарної влади.

Щодо бюджетної політики, то її коригування на фактор невизначеності позначається лише у більш обережному використанні інструментів впливу на макроекономічні показники. Згідно з моделлю Брейнарда влада обмежує кількість таких інструментів та застосовує їх таким чином, аби функція соціальних втрат мінімізувалася.

Висновки. Основною проблемою розуміння економічної невизначеності є відсутність єдиної концепції щодо здатності ринкової системи працювати в умовах невизначеності на підставах саморегулювання так, щоб забезпечити стійке економічне зростання та підвищення добробуту суспільства. Поняття економічної невизначеності не має єдиного вектора розуміння між окремими науковцями, що може створювати конфлікти між економічними школами.

Оптимізація критеріїв стабільності та невизначеності дозволяє стверджувати, що невизначеність збільшує дестабілізацію економіки пропорційно її зростанню. Це зумовлює важливість аналізу заходів щодо зменшення негативних наслідків невизначеності на економічну реальність. Нині існує два основні підходи до політичних заходів у стані невизначеності – позиція ігнорування і позиція прогнозування, але обидві можуть нести однакові соціальні збитки в умовах непередбачуваних економічних зрушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс. — М. : Прогресс, 1978.
2. Найт Ф. Х. Риск, неопределенность и прибыль / Ф. Х. Найт. — М. : Дело, 2003. — С. 233.
3. Мизес Л. Человеческая деятельность: Трактат по экономической теории / Л. Мизес. — М. : Экономика, 2000. — 878 с.
4. Funtowicz S. Uncertainty and quality in science for public policy / S. Funtowicz, J. Ravetz. — Kluwer, Dordrecht, 1990. — 755 p.
5. Riesch H. Levels of Uncertainty / H. Riesch. — School of Social Sciences : Brunel University, 2013. — P. 29–54.
6. Розмаинский И. Неопределенность и институциональная эволюция в сложных экономических системах: посткейнсианский подход / И. Розмаинский // Вопросы экономики. — 2009. — № 6. — 48 с.
7. Ольсевич Ю. Я. Фундаментальная неопределенность рынка и концепции современного кризиса / Ю. Я. Ольсевич. — М. : Ин-т экономики РАН, 2011. — 51 с.
8. Черкасов В. В. Проблемы риска в управленческой деятельности : монография / В. В. Черкасов. — М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер, 1999. — 288 с.
9. Воскресенська О. Є. Умови невизначеності як економічна категорія для реалізації завдань стратегічного планування / О. Є. Воскресенська, О. А. Савчук // Вісн. Дніпропетров. ун-ту. — 2012. — № 6 (2). — С. 223–228.
10. Якошь І. С. Ризик як міра невизначеності / І. С. Якошь // Економ. вісн. Донбасу. — 2009. — № 1(15). — С. 136–139.
11. Грабчук О. М. Інфляційна складова невизначеності розвитку економіки України / О. М. Грабчук // Проблеми і перспективи банківського розвитку України : зб. наук. пр. — 2012. — С. 48–58.
12. Смирнова К. Понятие неопределенности экономических систем и подходы в ее оценке / К. Смирнова // Вестн. МГТУ. — 2008. — № 2. — С. 241–245.
13. Stirling A. Risk, precaution and science: towards a more constructive policy debate / A. Stirling, 2007.
14. Greenspan A. Activism / A. Greenspan // International Finance. — 2011. — 18 p.
15. Lucas R. Tobin and Monetarism: A Review Article / R. Lucas // Journal of Economic Literature. — 1981. — № 19 (2). — P. 558–567.
16. Brainard W. Uncertainty and the effectiveness of policy / W. Brainard // Am Econ Rev 57. — 1967. — P. 411–425.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2015.

Korchevaya V. Uncertainty concept in economic science.

Background. The main discussion of the article is the concept of uncertainty of economic development. It caused the necessity of analyzing the concept of "uncertainty" and its difference from concepts "risk" and "ambiguity". The difference in the views on the uncertainty nature leads to emergence of disputes about its impact to the economic reality and methods of fighting with its negative consequences. In the article the comparative characteristic of different views on the understanding of the concept "uncertainty" was

conducted, the classifications of its types were analyzed and the recommendations concerning common vector of understanding uncertainty of economic development as a modern economic theory problem were given.

Recent researches and publications analysis. The base of modern uncertainty theory in economics was formed by John Keynes, who also made the definition of uncertainty conception. Mises L. and Knight F. analyzed uncertainty as an epistemological concept and divided it into risk and fundamental uncertainty. Foreign scientists Funtowicz S., Ravetz J., Riesch H. proposed the classification of uncertainty types. Among the Russian scientists the most significant contributions were made by Rozmayinsky I., Olsevich Yu. and Cherkasov V. They systematized the uncertainty theory in post-keynesian school and studied the problem in the context of the global financial crisis. The problem of economic uncertainty is also researched by Ukrainian scientists Voskresens'ka O., Savchuk O. Practical part of uncertainty impact to economic development is analyzed by national economists Grabchuk O. and Jakos' I.

The **aim** of the article is disclosing the concept of "uncertainty" of economic development, solving the conflict between the main directions of economic theory schools and further developing and improving the methodological framework policy instruments.

Materials and methods. Scientific works (16 sources of materials research) have been used in the research. The following methods have been used: method of comparative analysis – to compare different views on the nature of the category of "uncertainty" and how to eliminate it, compare approaches to the classification of types of economic uncertainty; abstraction – to develop two scenarios of civil behavior in times of economic uncertainty; historical – to study opinions on the concept of "uncertainty" and "risk", understand their role in economic theory.

Results. Studying different views on the definition of economic uncertainty from the Keynes to the modern scientists helped us to systematize this conception and to divide uncertainty in its fundamental sense from the risk. We also showed the relation of uncertainty and such conceptions as ergodicity and non ergodicity. In practical world uncertainty can impact to policy decisions, what is the actual economic theory problem.

Conclusion. Uncertainty increases the destabilization of economic processes in amounts proportional to its growth. Today we have two political measures of reaction to the economic uncertainty: the position of ignoring and the position of prediction, but these two ways relate with social losses. The main problem of uncertainty in economics is no answer to the question if the capitalistic market system can work without government for providing sustained economic growth.

Keywords: uncertainty, ergodicity, economic policy, risk, ambiguity.

REFERENCES

1. *Kejns Dzh. M.* Obshhaja teorija zanjatosti, procenta i deneg / Dzh. M. Kejns. — M. : Progress, 1978.
2. *Najt F. X.* Risk, neopredelennost' i pribyl' / F. X. Najt. — M. : Delo, 2003. — S. 233.
3. *Mizes L.* Chelovecheskaja dejatel'nost': Traktat po jekonomicheskoy teorii / L. Mizes. — M. : Jekonomika, 2000. — 878 s.
4. *Funtowicz S.* Uncertainty and quality in science for public policy / S. Funtowicz, J. Ravetz. — Kluwer, Dordrecht, 1990. — 755 p.
5. *Riesch H.* Levels of Uncertainty / H. Riesch. — School of Social Sciences : Brunel University, 2013. — P. 29–54.

6. *Rozmainskij I.* Neopredelennost' i institucional'naja jevoljucija v slozhnyh jekonomicheskikh sistemah: postkejnianskij podhod / I. Rozmainskij // *Voprosy jekonomiki*. — 2009. — № 6. — 48 s.
7. *Ol'sevich Ju. Ja.* Fundamental'naja neopredelennost' rynku i koncepcii sovremennogo krizisa / Ju. Ja. Ol'sevich. — M. : In-t jekonomiki RAN, 2011. — 51 s.
8. *Cherkasov V. V.* Problemy riska v upravlencheskoj dejatel'nosti : monografija / V. V. Cherkasov. — M. : Refl-buk ; K. : Vakler, 1999. — 288 s.
9. *Voskresens'ka O. Je.* Umovy nevyznachenosti jak ekonomichna kategorija dlja realizacii' zavdan' strategichnogo planuvannja / O. Je. Voskresens'ka, O. A. Savchuk // *Visn. Dnipropetrov. un-tu*. — 2012. — № 6 (2). — S. 223–228.
10. *Jakos' I. S.* Ryzik jak mira nevyznachenosti / I. S. Jakos' // *Ekonom. visn. Donbasu*. — 2009. — № 1(15). — S. 136–139.
11. *Grabchuk O. M.* Infljacijna skladova nevyznachenosti rozvytku ekonomiky Ukraïny / O. M. Grabchuk // *Problemy i perspektyvy bankivs'kogo rozvytku Ukraïny : zb. nauk. pr.* — 2012. — S. 48–58.
12. *Smirnova K.* Ponjatje neopredelennosti jekonomicheskikh sistem i podhody v ee ocenke / K. Smirnova // *Vestn. MGTU*. — 2008. — № 2. — S. 241–245.
13. *Stirling A.* Risk, precaution and science: towards a more constructive policy debate / A. Stirling, 2007.
14. *Greenspan A.* Activism / A. Greenspan // *International Finance*. — 2011. — 18 p.
15. *Lucas R.* Tobin and Monetarism: A Review Article / R. Lucas // *Journal of Economic Literature*. — 1981. — № 19 (2). — P. 558–567.
16. *Brainard W.* Uncertainty and the effectiveness of policy / W. Brainard // *Am Econ Rev* 57. — 1967. — P. 411–425.